

פרשת תצווה

"פעמון ורימון"

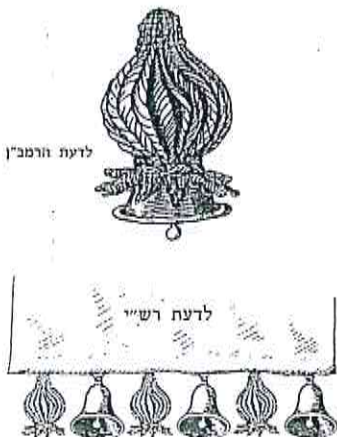
שמות פרק לא פסוקים לא-לה'

וְעָשִׂיתָ אֶת־מַעֲלֵל הָאֵפוֹד
 כְּלִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה פִי־רֵאשׁוֹ בְּתוֹכּוֹ שֶׁפָּה יִהְיֶה לְפָנָיו סָבִיב
 מַעֲשֵׂה אֲדָג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקְרָע: וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוֹלְיוֹ
 רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאֲדָמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוֹלְיוֹ סָבִיב וּפְעֻמּוֹת
 זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב: פְּעֻמֹּן זָהָב וְרִמּוֹן פְּעֻמֹּן זָהָב וְרִמּוֹן עַל־
 שׁוֹלְיֵי הַמַּעֲלֵל סָבִיב: וְהָיָה עַל־אֶהְרֹן לְשֵׁרֶת וּנְשָׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ
 אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבִצְאָתוֹ וְלֹא יָמוּת:

אברבנאל:

אמר
 ועשית על שוליו רימוני חכלת וארגמן וגו'
 ופעמוני זהב וגו' רוצה לומר שיעשה על שולי
 המעיל סביב רימוני חכלת וארגמן ותולעת
 שני והיו בצורת רימונים שלא פתחו פיהן
 וכמותם ידוע מצד מספר החוטים שהיו בהם
 שכתוב בפרשת פקודי שהיו משור שהיא שמ
 מורה על החוט והנפסל שמונה כי הוא כמו
 שכתב הרלב"ג נגזר משורה שהיא השדרה
 שיש בה צלעות רבות. ואמנם הפעמונים
 פרש"י שהיו לעצמן פעמון זהב אחד בין שני
 רימונים. וכבר הקשה עליו הרמב"ן שא"כ לא
 יהיו הרימונים משמשין כלום גם שהיה צריך
 הכתוב לפרש במה יחלה הפעמונים ואם יעשה
 טבעות לתלותן בהן. אלא שהיו הרימונים חלילי
 והפעמונים סמונים בהם ונראים מתוכם ולא
 פירש הכתוב מנינם. אבל רבותינו אמרו שהיו
 ע"כ רוצה לומר ל"ו מלפניו ול"ו מאחוריו
 כדאימא במסכת זבחים (ד' פ"ח) ונחו הטעם
 ברימונים והפעמונים האלה באומרי. ונשמע
 קולו בבואו אל הקודש לפני יי' ובצאתו ולא
 יטות רוצה לומר שבוה ישמע קול אהרן בבואו
 אל הקודש כי הקול הוא יעידהו להתבונן
 שהוא בקדש ומה שהיה מוטל עליו מהבגדים
 ובוה יחיה ולא ימות למעט התבודדותו. כי
 פסגו זה עצמו צוה שלא יכנסו הכהנים
 שחוי יין למקדש כדי שהיין לא ימנעהו
 מהתבודד ומהתבונן בדברים האלה כראוי.
 ואפשר לומר שהיה השמעת קול הפעמונים
 כדי שידעו מבחוץ כי הכהן חי כי אלו היה
 מת לא היו נשמעים וי"ש ונשמע קולו וגו'

ולא ימות כמו שאחז"ל בכהני בית שני שאם
 היתה אסונה רעה בלבם היו מהים בהכנסם
 למקדש וכאשר לא היו שומעים פסיעוחיו היו
 יודעים שהוא בחסאו מת. ולכן נאמר ונשמע
 קולו וגו' בבואו אל הקודש ובצאתו ולא ימות
 והמקובלים אמרו שהיה זה כעין נטילת רשות
 להכנס כי הבא כהיכל המלך פתאום מבלי
 רשות הייב מיחה כמו שנזכר באחשורוש שמי
 שיכנס מוצר הפנימי מבלי קריאה אחת דתו
 להמית. וכאלו בזה היה הכ"ג משמע קולו
 וקורא ונעניאו כל איש מעלי ואבוא אל עבודה
 המלך כמ"ש וכל אדם לא יהיה באהל בועד
 וגו' וכן בצאתו ברשות כדי שיוודע הדבר ויביא
 משרתי המלך מלאכי עליון ללוותו.

וזזה רמזה הורחיתו

הקדושה ב'או' ועשית על שוליו רמוני תכלת כו' ופעמוני זהב צחוכם כי הלל יקשה כב' כי הלל כהשר היה פעמון בתוך הרמונים כך היה רמון בתוך הפעמונים כי פעמון ורמון היו מכודרים זה הלל זה. אך הוא מוסר אצונו שנשמיכ ללמדנו דעת כי אין טוב משמיקה והוא כי הפעמון היה כעין זוג בענבל מקשקש צחוכו כלוות הל'

המקשקש חוך הפה והזוג שהיה המקשקש פוה הפעמיט קולו בבואו אל הקדש. וע"כ הוא משל ורמו הדופו על דבור הפה והרמונים של תכלת וארגמן ותולעת שני הם כסיות הלולות שהומות. אשר לא ישמע קולם הם רמו אל השחיקות והעדר. הדבור ולמדו ית' שלל נהפוך בלבנו כאלו הרמונים בתוך הפעמונים שהיה שחיקה א' בין ב' דבורים. כ"א כאלו הפעמון הוא בתוך הרמונים ללמד כי בין ב' שחיקות נדבר דבור א' כי חיה השחיקה כפלים מהדבור כי בין ב' דבורים שישחק ידבר דבור א' כפעמון בין ב' רמונים. כי לא על חנכ נתן הוא ית' פה אחד לאדם וב' עינים אם לא ללמד שחיי מה שיראה בעיניו יניד וזה יהיה לו הייג לכלל את הרוח עושים מלסותו להביע רעו: עוד מוסר ב' גם לזה הלל הוא כי מלבד אשר יהיו דבריו מועטים יהיה בנהו ובקול נמוך ולא בקולי קולות. וזהו אשר לזה ה' יהיה הזוג בענבל המקשקש צחוכו כלשון בתוך הפה שיהיה מזהב כי אין בכל המחכות מה שיעשה ממנו זוג וענבל שיה' הקשקש כל כך נמוך מזהב: ועל ה' הנמשכה גם הוא מהקדושות והוא דברי ריק ולעגת ולינוח והואל ושהתק וקלות ראש ע"כ היה דבר ה' יהיה הענבל הרומז אל הלשון שיהיה של זהב ושיהיה פי הזוג וראש הענבל המקשקש על פני הארץ נוכח הקרקע לרמוז ב' דבורים. א' יהיה כל פענה לשון דברים חשובים ויקרים מזהב ולא דברי ריקים וללבוש אשר שנה ה' שפת בראש לו כסוף דברי כובד ראש בענבל שבזוג ושהפה והלשון אל הארץ יצונו לרמז אל פי האדם שיהיה דובר דברי נדיקים וענוה דק ולא האול וקלות ראש צחוכ משחקים

העמק דבר:

(לה) ונשמע

קולו וגו' . האפשרים ציאלו להפעמונים באו שיהא הקול מנין עליו שלא ינוח בבואו אה"ק . והוא פלא . שהרי ציוה"כ בקד"ק . כללם שלא בפעמונים ובהיכל היה גם כהן הדיוט נכנס לשמש בקטרת והרי אין לו פעמונים . וחו א"כ מוא' פי' ובאלו אלל פי' והיה על הארץ לשרת קאזי על כלל המעיל . דאילו על הפעמונים והיו מי צעי . וה"פ דהמעיל יהיה מנין על הארץ בשרתו . אע"ג שהפעמונים עליו בבואו ובאלו והיה זה הקול לכבוד או משום דבעין בבית אלהים נהלך ברגש . וכהנים הדיוטים באו בקבוצ . אבל כה"ג משמש לבדו בהיכל ע"ס רוב . ע"כ נלך רגש כבוד . אבל יוכל להיות שזיק לו אוחו הכבוד שנקנס לפי מלך הכבוד בקול ויואל בקול מש"ה ה' המעיל כולו תכלת מנין עליו באשר התכלת היה מעלה בלב כה"ג מחשבה קדושה כמו שהוא נרכבה לשכינה . או כמו שמשמש לפניו ית' במרום כמו שמורה חוט ש: תכלת בציית . אלא דשם אינו אלא חוט א' מטעם שביארנו בפי' שלח . ובזה שהכה"ג נחלקדש ומוקרום אינו מוזיק לו השמעת קול הפעמונים שנעשה לכבודו . ואפשר לפרש והיה על הארץ לשרת שהמעיל טועל במזכרתו שאינו אלא לשרת . ולא להתהדר לפניו ית' :

הנאום והדרוש:

ארבעה בגדים לבני אהרן ושמונה בגדים לאהרן הכהן. בין שמונת הבגדים היה מעיל האפוד, שנעשה לפי דוגמא מיוחדת, ומלמטה עיטור עם קישוטים מיוחדים פעמוני זהב ורימוני תכלת. והתורה מסבירה את הטעם של פעמונים ורימונים אלה: «והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אל הקדש לפני ד' ובצאתו ולא ימות» (שמות כ"ח ל"ה). מפרשי התורה מתלבטים להסביר, אם כל הכוונה היא רק כדי להשמיע קול, בשביל מה היה צורך גם ברימונים? זאת ועוד, בפרשת פקודי, שם מסופר על ביצוע הדברים (כי בפרשת תצוה מדובר רק על הצוי) נאמר «ויתנו את הפעמונים בתוך הרמונים על שולי המעיל סביב בתוך הרמונים» (שמות ל"ט כ"ה). ולמה נתנו הפעמונים בתוך הרמונים? ולמעשה יש בנושא זה פלוגתא בין רש"י והרמב"ן. את הפסוק «ועשית על שוליו רמוני תכלת וארגמן וגו' ופעמוני זהב בתוכם סביב» מסביר רש"י: «בתוכם» — ביניהם סביב, בין שני רימונים פעמון אחד דבוק ותלוי בשולי המעיל (שמות כ"ח ל"ג), והרמב"ן סבור אחרת, כי הרימונים חלולים ועשויים כמיץ רימונים קטנים שלא פתחו פיהם והפעמונים טמונים בהן ונראין

מתוכן וכו', כי אם לפי דברי רש"י לא היו הרימונים משמשים כלום, ואם לגוי למה היו עשויים כרימונים חלולים יעשה כמין תפוחי זהב, ועוד שהיה צריך הכתוב לפרש במה יתלה הפעמונים ואם יעשה בהם הטבעות לתלותם בהן וכו' (שם שם, ל"א). מבחינת הלכה פוסק הרמב"ם בהלכות כלי המקדש כרש"י, ודברי הדרוש שלנו מבוססים על דברי הרמב"ן וסברתו.

חז"ל סבורים שבגדי הכהונה בכללם היו צריכים לשמש דוגמא וסמל מאלף לבני ישראל, וגם הפעמון והרימון מסמלים רעיון חשוב ונעלה. שני עצמים אלה: הפעמון והרימון, יש להם תכונות אופייניות ביותר. הפעמון הוא כידוע רגיש מאד, על כל נגיעה קלה הוא צועק וזועק, הענבל מקשקש ומשמיע קול, ומשום כך נעשה הפעמון סמל לצעקה, להזעקה, להתעוררות וכו'. הפעמון כידוע ריק בפנים, הענבל הנע בתוך הזוג הוא ריק ומשום כך הוא משמיע קול ועל סמך זה נוצר הפתגם התלמודי — היינו דאמרי אינשי: אסתירא בלגינא (סלע אחד בלגין) קיש קיש קריא (מתקשקש ומשמיע קול, ואם היה מלא סלעים לא היה משמיע קול — ב"מ פ"ה רש"י). מאידך הרימון הוא שקט, נח בשתיקה גמורה, אולם הוא מלא תוכן, הפרי מלא וגדוש, עד שאמרו: רבי מאיר רימון מצא, תוכו אכל, קליפתו זרק (חגיגה ט"ז ב'), סימן שיש תוך ויש מה לאכול וכן גרעיניו מתוקים מלאים מיץ, וחז"ל אמרו "מעסים רימוני" — אלו ההגדות שטעמן כרימון (שהש"ר "אנהגך"). מחשבני חשבונות ספרו ומצאו שש מאות ושלוש עשרה גרעינים ברימון, המסמלים תרי"ג מצוות, ומכאן הביטוי הידוע: אפילו ריקנין שבך מלאים מצוות כרימון (ברכות נ"ז א').

שני עצמים אלה "הפעמון" ו"הרימון", מייצגים ומסמלים שני עולמות, שני דורות, את הדור הצעיר ואת הדור המבוגר. הפעמון מסמל את הנוער, הוא רגיש, תוסס, ער, חי ומגיב, על כל נגיעה ונגיעה איננו עובר בשתיקה. תסיסה זו מביאה אמנם הרבה פעמים להקרבה עצמית ולהתרוממות. אולם בדרך כלל מלווה תסיסה זו עם ריקנות, עם התפרקות, ריק מערכי רוח, ריק מתוכן, ללא כל קשר עם תולדות האומה, כאילו מתחיל אצלו עולם חדש. ברור שבכלל כלל יש גם יוצאים מן הכלל, וכבר אמרו חז"ל: אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, יש קנקן חדש מלא ישן וישן שאפילו חדש אין בו (אבות פ"ד כ'), ומפרש הרמב"ם: לא תבחן היין בקנקניו כי יש קנקן חדש ובו יין ישן וקנקן ישן ריקס ואין דבר בו, כן יש בחורים ששאלותיהם וחכמותיהם זכות, לא התערב בהם ספק כיון ישן שנבדלו שמריו מגנו, ויש זקנים שאין להם חכמה כלל וכו'. אולם מדברים על הכלל הגדול.

הרימון מסמל את הדור המבוגר. הוא שקט, רגוע, אדיש לכל דבר, אינו מתעורר ולפעמים אינו מגיב אפילו, אבל מצד שני הוא מלא, ספג לתוכו תורה וחכמה, מוסר ודרך ארץ. יש גם יוצאים מן הכלל אבל כאמור המדובר על הכלל. מצב שני הדורות יכול להטעות את האדם שיחשוב שהם שני עולמות נפרדים, שאין לאחדם, באה התורה ומלמדת אותנו בענין הפעמונים והרימונים שאחדות האומה ושלימותה תלויה דוקא בשילוב שני הדורות, היעוד הנבואי שלנו הוא "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם". בבגדי כהונה הראו לנו דוגמא חיה לשלב את הפעמון בתוך הרימון, לא פעמון ריק מתוכן יעמוד בנפרד מהרימון אלא הפעמון יקבל את יניקתו מתוך הרימון המלא. עם הרוצה בקיומו ובעתידו מוכרח לשלב את שני הדברים יחד — "ולא ימות". ואם בכל הזמנים כך, כל שכן בימינו אנו. זכינו להגיע לארץ הקודש משאת נפשנו, אנו מניחים את היסוד של ארץ אבות ובנים, חובה גדולה עלינו לשמור על עתיד האומה וקיומה ורק על ידי שילובם ומיזוגם של הפעמון והרימון גם יחד נצליח ב"ה "ונשמע קולו

בבואו אל הקדש". אם נבנה את ארצנו בקדושה וטהרה, במוסר ודרך ארץ, אורא ישמע קול רוחני-מוסרי-תורני בעולם ונזכה להיות גם אור לגויים. רומי רמזים אומרים שהמלה "פאר" ר"ת "פעמון אומה רימון"; פעמון ארץ רימון. אם נצליח להדק את הקשר בין הפעמון והרימון סביב הארץ וסביב האומה, נזכה להיות לכבוד ופאר לעמנו ולארצנו.

רעיון זה הננו מוצאים גם בקשר לתכשיט אחר של אהרן הכהן, והוא האורים ותומים, שקשה להגדיר אותו אם בתור בגד ואם בתור תכשיט. וכך אומרת התורה: "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים והיו על לב אהרן בבואו לפני ד'". אורים ותומים הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החושן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו (רש"י שמות, כ"ח ל'). ולכן הזכירם בה"א הידיעה, שהיו נודעים למשה על פי הדיבור, ולא הזכיר שיעשו אורים ותומים, כי לא היו מעשי אומנים, רק סוד מסור למשה מפי גבורה והוא כתבן בקדושה והיה מעשה שמים (מלבי"ם). כתב זה היה מנבא עתידות לעם ישראל בכל שטחי המדינה ועניני בטחון (חוץ מהלכות ופסקי דינים שלא היה קובע, הואיל "ולא בשמים היא" ואפשר לפסוק הלכות מתוך התורה עצמה), כגון אם היתה שאלה "מי יעלה לנו בתחלת" (שופטים כ', י"ח) אז המלך, משיח מלחמה או האב"ד היה פונה לכתן הגדול ושואל את השאלה הדרושה, כגון "מי יעלה לנו בתחלה" הכהן במעמד נאדר בקודש היה מתלבש ברוח הקודש ואותיות מתוך אבני החושן היו מתבלטות, ואחרי כן היו מתרכזות עד שיוצאת שורה שלימה "יהודה יעלה". הוא הדין בקשר לשאלה "האלך והכיתי בפלשתים האלה" (ש"א כג ב') או השאלה "ארדוף אחרי הגדוד הזה האשגנו?" (ש"א ל, ח'). היה סדר מסוים איך לכוין את השאלה, התשובה של האורים ותומים היתה יותר חזקה מאשר נבואה רגילה, כי נבואה רגילה אפשר לבטלה ואילו מה שנאמר באורים ותומים אינה מתבטלת לעולם. למה נקראו שםם "אורים"? שמאירים את דבריהם, "ותומים", שמתממים את דבריהם (יומא ע"ג ב').

ונשאלת השאלה: למה זכו אבנים אלה שרוח הקודש היתה מתלבשת בהן? ולמעשה הלא היו גם אבנים אחרות על כתפות האפוד "ששה משמותם על האבן האחת וגו'" ולמה עליהם לא שרתה רוח הקודש? חז"ל מסבירים את זה ואומרים, אם כי בתורה כתוב "והאבנים תהיין על שמות בני ישראל שתים עשרה על שמותם וגו'", אולם המציאות היתה שאי אפשר להסתפק עם שמותיהם של שנים עשרה השבטים בלבד, הואיל ובשמות השבטים הסרות האותיות: ה, ט, צ וקוף, ובכדי להשלים את האותיות החסרות הוסיפו מלמעלה שורה נוספת של שמות האבות: אברהם

יצחק ויעקב, ועוד היתה חסרה אות ט' הוסיפו בסוף שורה רביעית: "שבטי ישורון". וזהו הסוד של השראת השכינה, כי אבנים המרכזות בתוכן את שמות האבות והבנים גם יחד ונוסף על כך גם שבטי ישורון יחד, במסגרת אחת, ראיות הן להשראת השכינה; ואילו באבני כתפות האפוד, האבנים היו מפורדות ומפוצלות, חלק פה וחלק שם, ובמקום שיש פירוד ופיצול בין שבטי ישראל, אין מקום לשכינה ולברכה. והראיה — שאם כי האורים ותומים היו קיימים כל ימי הבית הראשון, מכל מקום אחרי שנתפלגה המלוכה לשנים, שוב לא השתמשו באורים ותומים, הואיל ולא היה אחדות ושלוה בין עם ישראל.

ראיה ברורה ותוחכת, ששילוב הדורות ואיחודם במסגרת אחת — ברכה רבה צפונה בהם לעתיד העם ותקותו.

החתם סופר:

ונשמע קולו בבואו אל הקדש... אמנם הצניעות יפה לכל אדם לא כל שכן לגדול הדור, אולם כל זה בעניני חולין, עניני יופרים, אבל בעניני קודש, כשהדבר נוגע לקדשי האומה, לקדושת החיים, בשעת הכרעת דבר חשוב וגורלי, על המנהיג להשמיע את קולו ברמה, לדבר כנגיד ומצוה, בעו ובאומץ, בהשמעת קול, "ונשמע קולו בבואו אל הקדש".